

CENGİZ DAĞCI'NIN ROMANLARINDA TATARLIK VE TÜRKLÜK KİMLİĞİNE MENSUPLUK ALGISI

Yrd.Doç.Dr.Sebine ABİD*

ÖZ

XX.yüzyıl Kırım Tatar edebiyatının ünlü roman yazarı Cengiz Dağcıdır. İsmail Gaspıralı'dan sonra Kırım Türklüğünün güçlü savunucusu ünlü yazar Cengiz Dağcı'dır. Eserlerinde çoğunlukla Kırım Türklüğü için yaptığı mücadeleleri kaleme almıştır. Cengiz Dağcı içinde büyük milliyetçilik duygusu olan memleket hasretlisi bir yazardır. Ömrü boyunca yurdundan uzaklarda yaşamışlığın vermiş olduğu hasretlik duygusuyla hep romanlarında konu olarak hangi kimliğe mensup olduğunu ve nereye ait olduğunu ele almıştır. Yurtsuzluk ve yurdundan ayrı düşme yazarı hayatı boyunca derinden etkileyerek onu yazmaya teşvik etmiştir. Kırım'a olan hasret ve özlemini hemen her romanında dile getirmiştir. Yurdunu unutmayan yazar, kendi öz kimliğine, kültürüne yabancılaşmamış, dilini, toprağını ve kendi öz kimliğini oluşturan değerlere sahip çıkmıştır. Cengiz Dağcı Tatarlık ve Türklük kavramlarını hafızasında bütünleştirerek mensup olduğu etniğin Tatar ve mensup olduğu soyun Türk olduğu görüşünü savunmuştur. Bu çalışmada, Cengiz Dağcı'nın hem Tatarlık ve hem Türklük kimliğine mensupluğun bilincine varmış olduğunu ve bilincindeki bu düşüncelerinin romanlarında kahramanları tarafından nasıl dile getirildiği gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Dağcı, Tatarlık, Türklük, Kimlik

THE SENSE OF BELONGING TO TATAR AND TURKIC IDENTITY IN CENGİZ DAGCI'S NOVELS

ABSTRACT

Cengiz Dagci is one of the renowned novel writers of Crimean Tatar literature in the 20th century. This famous writer is a staunch advocate of Crimean Turkic identity after Ismail Gaspıralı. In his works, he mostly writes about his struggle for Crimean Turkic identity. He is a writer full of longing for his homeland with a great sense of nationalism. The feeling of longing caused by a lifelong separation from his homeland has always resurfaced in his novels as a theme, and he showed the identity he has and the place he belonged. The sense of having no home, and separation from his homeland had deep influences on the writer throughout his life, encouraging him to write. He voiced his longing and yearning for Crimea almost in all of his novels. Not forgetting about his homeland, the writer did not alienate himself from his own identity and culture, and protected the values which constituted his language, land and own identity. Cengiz Dagci combined the concepts of Tatar and Turkic identities in his memory, and defended that he ethnically belonged to Tatar and is a descendant of Turkic people. In this study, we are going to show how Cengiz Dagci took cognizance of his belonging to both Tatar and Turkic identity, and how this idea in his mind was voiced through the characters in his novels.

Keywords: Cengiz Dagci, Tatar identity, Turkic identity, Identity

---

* Yrd.Doç.Dr.Sebine ABİD, Artvin Çoruh Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, sebine-abid@hotmail.com

Giriş

1919 tarihinde Kırım'ın Gurzuf kasabasında dünyaya gözlerini açan ve bir ömür Kırım'a hasret yazar Cengiz Dağcıdır. Sürgün ve göç yazarın büyük zorluklar içinde çocukluk dönemi geçirmesine sebep olmuştur. 1828' e kadar Kırımda refah hayat yaşayan Kırım Türkleri bu tarihten sonra Kırım'a Yahudi yerleştirilince bunu karşı çıkarlar. Bu duruma karşı gelen Kırımlılar Rus milislerince ya öldürülür ya da sürgüne gönderilir. 1928'den sonra ise Kırım için karanlık facia devri başlar. Kırım'ın trajedisi-Rus işgaliyle başlar ve Stalin rejiminin halkın tamamını Kırım'dan sürmesiyle zirveye ulaşır. Evler ve işyerleri Ruslar tarafından işgal edilerek kolhozlar kurulur. Kolhoz sisteminin kurulmasıyla sosyalizmin bütün baskıları Sovyetler Birliğinin diğer bölgelerinde yaşayan Müslüman Türkler gibi, Kırım Türklerini de etkiler (Şahin 1996: 8).

Bu kolhozlaşma rejimine karşı en ufak bir söz söyleyen kimse Kızıлтаş'tan çıkarılıyor ve bir daha Kızıлтаş'a bırakılmaz. Bilinmeyen bir nedenle Cengiz Dağcı'nın babası da 1931 yılında tutuklanır. İlkokulu Kızıлтаş'ta bitiren Cengiz Dağcı ailesiyle babasının tutuklanmasından sonra artık burada yaşamaz. Çocukluk döneminin bir kısmını ailesiyle Akmeşcit'te geçirir. Rus Çarlığı'nın hedefi Kırımda bir tek Kırım Tatarınının yaşamasına müsaade etmemektir. Hedefine ulaşan Rus emperyalizmi, Kırım'ın gerçek sahipleri olan Kırım Tatarlarını vatanlarından sürerek elli yıl Kırım'a hasret bırakır. Kırım nüfusunun büyük bölümü hayatını sürgünde geçirerek bir bölümü de bir daha Kırım'ı görmeyerek gözlerini hayata kapatırlar. Kırım Tatarları Kırımdan sürüldükten sonra yaşamış olduğu evlere Rus aileleri getirilip yerleştirilir. Fakat Kırım tatarları ayakta kalabilmeyi başarır. Elli yıl süren öldürücü sürgünden sonra bugün 260 bine yakın Kırım Tatarı vatanına dönmüştür. Her ne kadar bugün nüfusun büyük çoğunluğunu Ruslar teşkil etse de Kırımlılar Tatarsız bir Kırımın olmayacağını da dünyaya kabullendirirler. Vatanına hasret kalmanın vermiş olduğu acıyla Cengiz Dağcı romanlarının ana konusunu Kırım'a bağlı kalarak yazmıştır (Dağcı 1998: 32-35). Bir Kırım türkü olarak zulmü, faciayı ve sürgünü bizzat yaşayan Cengiz Dağcı, bir ömür Kırım Türklerinin çilesini dünyaya haykırmış ve Rus zulmünden kurtulma yollarını aramıştır. Yazdığı şiirler ve romanlar Cengiz Dağcı'ya bu savaşta bir silah aracı olmuştur.

Kırım halkı arasında dini etnik kimliklerin dile getirilmesi ve Türk taraftarı duygular Kırımda açık siyasi terimlerle uygulanmıştır. Tatar halkının Türkiye'ye yönelik sempatisi dini ve etnik unsurlarla şekillenen milli şuurun yayılmasını sağlamıştır. Kırım milleti arasında teşekkül etmekte ve benimsenmekte olan etno-dini kimlik ve bu kimliğin dayandığı unsurların bizzat Türkiye'ye yönelik olması Çarlık yetkilileri tarafından farkına varılmıştır. Türkiye'ye olan sevgi Kırım Tatar milli benliğinin toplumsal tezahürüne vesile olmuştur (Kırımlı 230: 2010). 1905 yılına kadar Rusya Müslümanları ortak paydada egemen kimlik olarak dini kimliği kullansalar da bu tarihten sonra dini kimlik yerini milli kimliğe bırakmıştır. 1920-li ve 1930'lu yıllarda Kırım'ın özerk bir cumhuriyet oluşu ve yerelleştirme politikasının etkisiyle Kırım Tatar milli kimliği güçlenmiş ve hatta Kırım Tatarlarının kendi içlerinde bulunan alt kimlikler zayıflamıştır (Aydingün 2004: 21).

Sürgün yıllarında Cengiz Dağcı bulunduğu ülkeye yabancı kalarak vatanını ve milli değerlerini unutmuyarak kendi milli kimliğinin arayışına girer ve bir ömür bu arayışını devam ettirir. Kırım'da yaşadığı yıllarda yalnız dini kimliğin şekillendiği ve etno-millî bir kimlik henüz inşa edilmediğinden yazarın bilincinde belirsizliğe sebep olur.

Cengiz Dağcı kimlik arayışındaki bu belirsizliği kaleme aldığı romanlarıyla mensup olduğu Tatarlık ve Türklük kavramlarını sık sık dile getirmekle çözmüş olduğu görülebilir. Yazar yazmış olduğu *“Korkunç Yıllar”* romanının daha ilk satırlarında Türk kimliğiyle karşımıza çıkar. Cengiz Dağcı 1956 yılında yazdığı *“Korkunç Yıllar”* romanını basılmak üzere gönderdiği Yaşar Nabi Nayır'a yazdığı mektuptaki cümlede Türk olduğunu şöyle dile getirir:

“Elhamdülillah Türküm, Müslüman'ım ve bu notlarımda yazdıklarımın hepsinin de hakikat olduğuna yemin ederim ” (Kocakaplan 1998: 51).

Milliyetçi yazar adını bilmediği Türkiye'den gelen çiçeklere gösterdiği sevgi Türklüğe olan mensupluğun ve sevginin bir başka göstergesidir. Yazar bu çiçeklerin özellikle Türk çiçeği olduğu ve Türkiye'den geldiği için gösterdiği hassasiyeti şöyle dile getirir:

*“Türkçe isimlerini bilmediğim iki çiçek ekdim üç yıl öncesi karşiki çitin dibine. Çiçekçinin verdiği malumata göre Türk çiçekleriymiş; Türkiye'den getiriliyormuş. Yerden yarım metre kadar yüksek, eğretileri hatırlatan koyu yeşil yaprakları arasındaki dalların ucunda zurna biçiminde çiçekleri pembemsi kıvılcık. Bahçemin en güzel yerine ekdim. Geçen yılın yazı ilk kez çiçeklendiler. Çiçeğin ismini öğrenirim diye tanıdıklara sordum soruşturdum; bilen bir kimse çıkmadı. Nihayet kütüphanede çiçek kitapları arasında Latin ismini buldum: *incarvillea delavayi*- burada *gloxinia* denen çiçeğin benzeri. Ama ismi önemsiz. Çiçekler Türk çiçeği; bu yetiyor bana. Yaz boyu her akşam suladım, üzerlerine eğilerek okşadım ; okşarken akrabamız, kardeşiz diye fısıldadım bile çiçeklere”*

Cengiz Dağcı'nın bu çiçeklerde sırf Türk adı geçtiği için çiçekler üşümesin diye 1987 yılının aralık ayında onları nasıl koruyup kolladığı ve düşündüğü yazarın bilincindeki Türklük kavramına sahipliğin bir başka yansıması olarak gösterilebilir:

“Geceleyin ayaz bastı; sıfırın altında altı derece. Sabahleyin bahçeye çıktığımda çimlik, gümüşsü kırağı örtüsüyle örtülüydü güneş ışınlarında. Dosdoğru Türk çiçeklerine yöneldim. Soğuğa dayanıklı olduklarını bilmeme rağmen, üzerlerini saman çöpleriyle örttüm. Kimbilir, geceleyin ayaz basar belki gene. Ya da kar yağar. Üşümesinler benim Türk çiçeklerim” (Kocakaplan 1998: 52).

Kimliğin Tanımı ve Kimlik Bilinci Nedir

Kimliğin çeşitli tanımları vardır. Birçok bilim insanı kimliği farklı yorumlarıyla tanımlamaktadır.

Kimlik- 1. *Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü*;2. *Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıma kartı, hüviyet*; 3. *Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü* (TS. 2011: 1442).

İlk defa kimliğin tanımlamasını yapan John Locke (1632-1704) kimliği hatırlama, idrak ve şuurluluk olarak ifade etmiştir (Anık 2012: 21).

Castells ise kimliği “kimlik insanların anlam ve tecrübe kaynağı”dır şeklinde tanımlar (2008: 12).

White'a göre kimlik “insanın nasıl hissettiği”dir. Wheelis ise kimliği “kimlik insanın çaba ve değer yargısının davranışlarla olan uyumu”dur şeklinde tanımlamıştır (Kula 2001: 44).

Erik Erikson kimliği “kimlik insanın olmak istediği şey ile dünyanın olmasına izin verdiği şeyin buluşma noktası” şeklinde açıklar (Anık 2012: 31).

Bir kişinin zihnindeki kimlik oluşumunun en etkili bilinç süreci ergenlik çağıyla başlar. Ergenlik çağındaki bir genç benliğiyle ilgili kendine yönelttiği sorularla kimliğini ortaya çıkarmak ister. Kimlik bilinci tek başına kavranılacak bir durum değildir. İnsan kendini anlamak için başka varlıklara gereksinim duyar. Bir kişinin kimliğinin farklı oluşunu öteki olmadan kavraması zordur. Bir kimlik toplumsal olarak kabullenilmiş birçok farklılıklarla şekillenen bir ilişki yoluyla oluşturulur. Kimlik oluşumunda ilişkiyi şekillendiren farklılıkların insanın yaşam sürecinde önemli yeri vardır (Bilgin 1994: 230).

Cengiz Dağcı'nın Romanlarında Tatarlık Kimliği

Cengiz Dağcı'nın eserlerinde kimlik üzerinde durulan kavram etnik kimlik olan Tatarlıktır. Cengiz Dağcı' ya göre Tatar ismi koyu Rus milliyetçilerince karalanmasına ve Batı dünyasına saldırgan bir güç olarak tanıtılmasına rağmen, Kırım Tatarları Kırım yarımadasının en eski halkıdır. Çok eskilerde çeşitli isimlerle bilinen bu halk İslam dinini kabul ettikten sonra Geray sülalesinin idaresindeyken Kırım Tatarları ismiyle tanınmaya başlamıştır (Dağcı 1998: 34).

Cengiz Dağcı özelinde bir etnik kimlik olarak belirlediği Tatarlık unsurunun bilincine varmış olduğunu “*Korkunç Yıllar*” romanında kahramanı Sadık Turan'ın Bahçesaray'daki Han Sarayını gezmek isterken karşılaştığı ihtiyarla yaptığı diyalogda dile getirmesi bunun açıklayıcı kanıtı olabilir :

İhtiyar dede:

- *Tatar mısın ?*

-*Tatar'ım. Anam Tatar, Babam Tatar, soyum sopum hep Tatar...*

İhtiyar tekrar tatar mısın sorunca Sadık Turan başını sallayarak bunu ifade eder (Dağcı 2015: 34).

Cengiz Dağcı Tatar milletinin tarihsel bir arka zemini olduğu, kuvvetli olduğu ve gelecekte var olmaya devam edeceğini “*Korkunç Yıllar*” adlı romanında vurgular ama tamamen de bu milletin yok olup gitmesinden endişe eder.

“Tatar milletini, tarihin her devrinde, tek bir vücut halinde yaşamış görüyorum. Bundan dolayı, gelecekte, benim milletim ya kuvvetli, sağlam ve büyük olarak yaşayacak; ya da bütün mahvolacak diye düşünüyorum.” (Dağcı 2015: 143). Tatarlar uzun bir süre Kırım bölgesinde güçlü bir devlet idiler. Ruslara komşu oldular. Zaman

zaman onlarla savaştılar. Ruslara uzun zaman geçit vermediler. Hatta Tatarların hâkimiyeti altındaydılar. Sonra Ruslar gücü ellerine geçirdiklerinde Tatarların istilasından çekindikleri ve korktukları için onları tamamen yok etme girişiminde bulunurlar. Tatarlardan korktukları için Tatarlardan bir avuç kalsalar dahi korkmuşlardır.

Cengiz Dağcı Rusların Tatarları yok etme sebebini tarihten gelen Tatarlardan korkmaları olduğunu iddia eder. *“-Biz bunlara bakıp korkmamalıyız. Düşmanlarımız korksun. Hem de nasıl korkuyorlar. Korkularından bize bu zulümleri yapıyorlar. Korkmasaydılar yapmazdılar. Yüz elli yıldır bizi tüketmeğe uğraşıyorlar. Yüz elli yıl! İşte bu yurttan bir avuç Tatar kaldık. Bizi büsbütün yok etmedikçe içleri rahatlamayacak. Biz mahvolduktan sonra bile, bu sefer ruhumuzun önünde titreyecekler. İyi bak bu yıkıntılara!... (Dağcı 2015: 27). “Yıkıntıları göstererek Sadık’a babası bu yapılanlarının sebebini söyler. Tatarların esaret altında yaşamlarının zor olduğu ya onların başına asker olup onlara emir edecek ya da bu diyarı terk edip gidecektir. “- Sadık be, dedi. Sen gavur takımıyla iki sene yaşamazsın. Ya subay olup onlara emredeceksin ya da sıvışacaksın. Bizim mayamız başkadır.”*

Sadık'ın babası, belki Süleyman'ın fikrini doğru bularak, belki de oğluna kuvvet vermek istediğinden Süleyman'dan taraf oluyordu:

- *“ Kim olursan ol, büyük adam ol Sadık, diyordu. Her sahada siz bu yurda lazımsınız. Bilginizi arttırırsınız, yeni insanlarla tanışırsınız. Kırım'da sürünmekle millete ne faydanız dokunacak? Doktorlarımızı tüketiyorlar. Hiç olmazsa subaylarımız olsun. Onlar da bir gün millete hayırlı olurlar.” (Dağcı 2015: 42).*

Sadık Turan'ın babası Sadık'a ve Süleyman'a bakınca, onlarda Tatarların geleceğini görür. Tatarların hep var olması gerektiği ve hep ezilmekten ancak emir veren konuma gelince kurtulacaklarını düşünmektedir. *“Sizleri yaşlı gözlerimle anarken, bir sis perdesinin gerisinden imanlı Tatar gençliğini görüyorum. Evet, siz, gençlerin kalplerinde yaşayıp nesilden nesle sürüp gideceksiniz. Tatar adı yaşadıkça sizde yaşayacaksınız. “Düşman elbisesi içinde olsa da iç âleminde hala Tatar’dır. Tatarları yaşatmak duygusunun altını çizer ve bundan dolayı mesuttur. Onlardan gurur duyar; bu gurur gözlerini yaşartır. “Artık ağlamıyorum. Biliyorum ki Tatar oğlu bu gazeteleri okumayacak. Babamın sözlerini hatırlıyorum: “Onlar sizden korkuyorlar, Sadık! Onlar bizim varlığımızdan korkuyorlar.” derdi. Ne kadar haklıymış! Şimdi ağlamıyorum. Biliyorum ki, düşmanlarımız bizden korkuyorlar. Bizi böyle hayâsızca Ruslaştırmak istiyorlar. Çünkü bizden korkuyorlar. Gazetelere iftiharla bakıyorum. Şimdi mesudum. Düşman üniforması içindeki vücudum çelik gibi sağlam!” (Dağcı 2015: 48).* Her şeye rağmen mutludur. Ağlamasını gerektirecek bir durum yoktur.

Cengiz Dağcı *“Badem Dalına Asılı Bebekler”* romanında başlarına gelen bu trajedinin diğer bir sebebini de Kırım Türklerinin sayılarının az olmalarına bağlar. Eğer çok olsalardı bütün bu sürgün ve baskının kendi halklarına yapılamayacağını savunur.

Yazar eserinde kesilmiş bir badem ağacı nasıl ki ertesi bahar çiçekleniyorsa, ne kadar Kırım Türkü öldürseniz, sürseniz de çoğalacak ve yaşamaya devam edecekler şeklinde mesajıyla tepki veriyor. Cengiz Dağcı Yansılar 2' ye eklediği hikayede de bu düşüncelerini çarpıcı şekilde açıklar:

“Milletçe geçirmiş olduğumuz tragediyanın başlıca sebebi burada yatıyor işte, dedi Atik. Ve devam etti: “Sayımız savaş öncesi Kırım’da üç yüz bin değil de, söz gelimi, iki milyon olmuş olsaydı, Stalin’in gözü dönmüş mavi gözlü moloyets’leri bile yapıları yapamazlardı bize. Kendi tarihinden ders almayan bir millet...”

Çoğalma problemlerimiz var, dedi Alimcan, Atik’in sözünü keserek:

Atik başını salladı.

Var tabii. Bugünlerde sayımız ne kadar ?

Alimcan omuz silkti:

Kesinlikle kimse bilmiyor. Yarım milyondan fazla, bir milyona yaklaşık diyorlar. Peki bir milyon diyelim. Nüfusumuzu iki milyona yükseltmekle ne Çinlilerin karşılaştıkları problemlerle karşılaşır ne de Büyük ve bölünmez Rusya’nın huzurunu bozmuş oluruz.” (Kocakaplan 2012: 59).

Sadık Turan’ın babasının Sadık’a söylediği şu sözler bir milletin ata mirası yerlerin halini resmederek kimlik ve bellek bağlamında bir farkındalık ortaya koyma çabasıdır.

“-Bak Sadık, harçlarına atalarımızın alın teri karışmış din ocaklarımız düşmanlarımızın ayakları altında!

Bakamazdım, alнімdan gene soğuk terler boşanırdı. Göğsümün içinde yüreğim bir tokmak gibi vururdu....

-Bak, derdi iyi bak bu yıkıntılara...

Sonra bana kuvvet verirdi.” (Dağcı 2015: 26).

Babası yüzlerce yıllık destansı büyük anlı şanlı bir tarihsel belleğe sahip olan Tatar kimliğinin yok olmakta olduğunu Sadık’a bir avuç Tatar kaldık diyerek onun hislenip kuvvetli ve metin olmasına sebep olur. Ayrıca harap olmuş yapıtların imgelerini oğlunun belleğine kazıyarak var olmaya çalışmaktadırlar. Sadık’ta bütün bu olanları acıyla belleğinde tutup sabırla eski günlerine dönmeyi bekleyecektir (Çekiç 2013: 58).

“Tatarların kini gibi, susması da acı olur. O gün istasyondaki ve meydandaki insanlarla o türlü susarak baktım.” sözleriyle Tatar milletinin başına gelenlerin asla unutulmayacağını belirtir (Dağcı 2015: 86).

Cengiz Dağcı’nın Romanlarında Türklük Kimliği

Cengiz Dağcı’nın eserlerinde kimlik kavramıyla üzerinde durduğu bir diğer unsur soy bağı olan Türklüktür. Türklük unsuru üzerinde ise söyle durulmuştur. Tatarlık Cengiz Dağcı’nın özelinde bir alt kimliktir. Türklük ise bir üst kimliktir. Kazak, Kırgız ve Özbek boylarıyla bir üst kimlik olan Türklük kimliğinde buluşmaktadır.

Cengiz Dağcı *“Korkunç Yıllar”* romanında Sadık Turan’ın babasının dilinden Türklük soyuna mensupluğunu dile getirir.

“Sen benim evladım olmakla beraber bu toprağın bu yıkıntıların bir parçasısın... Seni bu toprak doğurdu, büyük bir milletin zengin geçmişi seninle beraber.

Bahçesaray'dan Kaşgar'a kadar minarelerimiz uzanıyor. Bize Tatar diyorlar, Çerkez diyorlar, Türkmen diyorlar, Kazak diyorlar, Özbek diyorlar, Azer diyorlar, Karakalpak, Çeçen, Uygur, Kabardı, Başkırt, Kırgız diyorlar. Bunlar hep yalan! Deniz parçalanmaz. Biz Türk-Tatarız. Bunu senin kalbinin bildiği gibi, her Başkırt, her Kırgız, her Kazak'ın, Kırgız'ın da kalbi bilir. Kalbinin hisleriyle hareket et. Dünyanın boş hırslarına kapılma..." (Dağcı 2015: 27). Sadık sadece babasının oğlu değildir aynı zamanda bu vatanın, bu toprağın oğludur çünkü toprak dişi bir ögedir. Bundan dolayı toprak yetiştirendir, büyütendir. Dağcı'nın Sadık'ın babasına söylediği şudur. Seni bu toprak doğurdu demek suretiyle bu vatanda doğdun, burada büyüdün, bu vatanın bir parçasısın ve zengin tarihi geçmiş bizim belleğimiz, minarelerimiz de bizim kimliğimizin sembolüdür diyerek zengin tarihi miraslarıyla kimlik vurgusu yapmaktadır. Büyük bir milletin zengin geçmişi ile tarihsel belleğe tutunması Bahçesaray'dan ta Kaşgar'a kadar minarelerimiz uzanıyor diyerek sembolik yapıt imgelerine değinerek Türk soy kimliğinin daha bütünleyici olduğunu Cengiz Dağcı "Korkunç Yıllar" romanında Sadık Turan'ın babasına söyler (Çekiç 2013: 59).

Sadık Ruslarla beraber Almanlara karşı savaşırken bir Alman askeri tarafından esir edilirken kendisini kurtaran unsurun Türklük olduğunu dil getirir:

"-Bolşevik? dedi.

- Hayır...

Askere, ne milletten olduğumu iftiharla anlatmak istedim.

Tatar... Tatar. Ben Tatar...

Ne demek istediğimi anlamadı galiba. Yüzündeki sertlik yumuşadı. Aynı sesle:

-Ben Tatar. Türk ... Türk ... dedim. Bu sefer güldü ve birden arkasını dönerek, geride bir çukurun içinde yüzükoyun yatan subaya haykırdı:

-Eine Türkische officiere, herr leutnant! Türkische officiere!.." (Dağcı 2015: 113).

Bolşevik diye soran askere önce Tatar olduğunu söyler ama anlamayınca Türk olduğunu açıklar. Askerde onun bir Türk subayı olduğunu üstlerine bildirir. Burada yazar zoraki, istemeden Bolşevik askeri olduğunu gerçekte yazar kendisinin Tatar ve Türk olduğunu kitabın hem önceki hem ilerleyen sayfalarında dile getirir.

"Korkunç Yıllar" romanında Sadık Turan'la görüşmesinden sonra Cengiz hemen otele döner. Türk şiir antolojisini okumaya başlar ve sonra bütün bu olanları düşünmeye başlar.

"Türk şiirleri antolojisi alarak yatağa uzandım. Kitabı açtım. Sayfaları çevirirken bir şiirin son mısrasına gözlerim takıldı: "Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişi". Kitabı ve kitapla birlikte gözlerimi kapayarak Sadık'ı düşündüm. Dünyasından bezmiş, insanlardan yılmış Sadık gözlerimin önünde belirirken, bu yenilmiş adam bundan böyle ne yapabilir, diyordum içimden. Ya ben, ben ne olacağım? Bizler hepimiz, bu savaştan nasılsa sağ çıkan bizler, hepimiz ne olacaktık, ne yapabildik? Ne olacaktı sonumuz bizim?" Gelecekteki durumlarından endişelidir. Şiirin son mısrasında:"Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişi" (Dağcı 2015: 12). Bu ifadelerle. Bu mısraları okuyan yazar ne olursa olsun tek kişi kalsa da Türklük'ünden

vazgeçmeyeceğini dile getirir ve Türk kimliğinin yabancılaşmayacağını belirtir.

Sonrasında savaştan sağ çıkan soydaşlarının ve kendisinin geleceklerinin ne olacağını ve gelecekte beraberce neler yapacaklarına dair düşünceler içine girer.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Sadık Türk Lejyon'una gelince orada bulunanlardan Tatar yok mu diye sorar. Ayakta duran bir Kırgız'dan aldığı cevap onun için yeterli olur.

“Aranızda Tatar yok mu canım? Ayakta duran Kırgız:

Tatar yok, diye söze başlamıştı. Deminki adam, başın gene oyundan kaldırmadan: Hep Türkistanlı, birader, dedi, bundan sonra Tatar, Kırgız yok, hep Türkistanlı... Geçen gün Berlin'den gelen Tokay Bey söylemedi mi bunu? Sen neredeydin? Hepimiz Türkistanlıyız, kan kardeşiyiz diye ne güzel sözler söyledi. Baba adam ha! Göreceksin; o, bir gün, halkı sefaletten nasıl kurtaracak... Türkistan toprağında Rus gavurunun ayak izini bile bırakmayacak...” (Dağcı 2015: 242). Burada Sadık babasının daha önce söylediklerine benzer bir cevapla karşılaşır. Burada Tatar, Kırgız yok hepimiz kan kardeşiyiz diyerek Sadık'ın babasının söylediği Türklük üst kimliğinden yola çıkarak Türk veya Türkistanlılık vatan kimliğinde bir araya gelmiş unsurlar bulunmaktadır. Bu bir gurup unsur birlikte ortak düşman Ruslara karşı topraklarını geri almak için savaşıyorlardır (Çekiç 2013: 60).

“Korkunç Yıllar” romanında Mehmet, Sadık'a 1946'da bir mektup yazar. Artık savaş bitmiştir. Çeşitli bölüklerde savaşan askerler ve etraftan toplanan insanlar İsviçre sınırına yakın bir yerde Amerikalıların toplama kamplarına yerleştirilmişlerdir.

Oralardan bilgiler aktarır. Orada çeşitli ülkelerin barakaları vardır. Her barakanın kapısında o ülkenin bayrakları asılıdır. Mehmet yüksek dağ eteğindeki üç barakayı görünce çok şaşırır.

“- Ve nasıl şaşmazsın, Sadık, kampın en kenarında yüksek dağ eteğindeki üç barakada, üç Türk bayrağı! Evet, Türk bayrağı!... Bütün bayraklardan yüksekte, bütün bayraklardan şanlı, bütün bayraklardan güzel üç bayrak!... Türk bayrakları beni şaşırtmıştı. Evet, Türkler! Ama nasıl? Nereden? Hemen barakalara koşmuştum, heyecan içinde, Türk araştırıyordum. Üç baraka da ağızlarına kadar Türk doluydu Genç, ihtiyar, çocuk, kadın, hepsi Türk, bizim Türkler, Kırimlılar... Barakanın önünde, yamalı ama temiz gömlekli, koçboynuzları gibi burma, beyaz bıyıklı, Ali Amca diye çağrılan bir ihtiyar, bir grup genci etrafına almış, nasihat ediyordu; - Kimin ağzında Rusça bir söz, bir kelime çıkacak olursa, gözünü patlatacağım onun; derisin yüzüp leşini gübreye gömeceğim... Anladınız ya! Amerikalı, kimsin diye sorarsa lamı cimi yok! Türk'üm Vesselam. Amerikalı, nerelisin diye sorarsa gene lamı cimi yok: Türkiyeli! Eskişehirli, Ankaralı, Türkiyeli, vesselam. Hem barakadan çok uzaklaşmayın!” (Dağcı 2015: 188). Mehmet, üç barakanın üçünde de Türk bayraklarını görünce çok heyecanlanır. Mehmet hemen koşar barakalara gider. Hepsinin bizim Türkler dediği Kırimlı olduğunu görür. Bunlar burma bıyıklı temiz kıyafetli kendi insanlarıdır. Ali amca da herkese sakın burada kimse Rusça konuşmasın burada herkes Türk'tür ve Türkiyelidir diye nasihat eder. Ali amcanın herkes Türk'tür Türkçe konuşsun diye söylemesi, Rusçayı yasaklatması Rus komiserinin oradakilerin hepsinin Rus tebaası olduğunu savunduğundandır. Ancak burada aslında heyecanlanan Mehmet değil

yazarın kendisidir. Bunu Korkunç Yıllar ve Yurdunu Kaybeden Adam romanlarında kâh Sadık'a kâh Mehmet'e zaman zaman Türk olduğunu söyletse dahi, Türk olduğunu ifade eden yazardır. Yazar, Türk olmaktan gurur duyan biridir (Çekiç 2013: 61).

Cengiz Dağcı romanlarında tasvir ettiği Kırım Tatar kadınları da toprağına bağılı, milliyetçi ruhlu olmanın yanı sıra Türk olduğunun ve Türk yurduna yapılan zulümlerin bilincindedir. Bu kadın kahramanlar arasında Türklük kimliğinin bilincinde olan “*Onlar da İnsandı*” romanındaki Bekir'in eşi Esmâ Hanımdır. Eserde Esmâ Hanım'ın düşüncelerini ifade ettiği bölüm dikkate değerdir:

- *Neden korkacaktı? Türk yurdunda doğmuştu, Kırım'ın güneşinde büyümüştü: Damarlarında ateş gibi sıcak, kırmızı Türk kanı akıyor muydu ? Nice nice saltanatlar gelip geçmişti. Nice zalimler bu memleketi, bu toprağı kemirmişler, kanlara bulamışlardı. Fakat dinden haktan, namustan doğan bu Türk milletinin ruhunu hiç kimse, vahşi kara kuvvet kıramamıştı, Rus komolizması da kıramazdı* (Kocakaplan 1998: 196).

Sadık “*Yurdunu Kaybeden Adam*” adlı romanda Mehmet'in mektubunda kamplarda da kalan vatandaşlarının “Türk'üz, Türkiyeli'yiz” demesi üzerine, aklına Roma'daki Türk konsolosluğına gitmek gelir. “*Avusturya mülteci kamplarında bulunan vatandaşları yanına gidemiyorum. Param yok ki gidebileyim? Vatandaşlarım orada, kamplarına, Türk bayrakları asmışlar. Biz Türküz, vatanımız Türkiye'dir, diyorlarmış. Onlar elbette Türktürler! Türk bayrakları altında yaşamak hakkını onlardan hiç kimse alamaz. Ben de, bu acılı günlerimde, onların arasında, beraber bulunmalıydım! Türkiye bizi unutmaz; unutamaz. Doğrudan doğruya Türk konsoloshanesine gidip derdimi anlatsam?”* (Dağcı 2015: 181). Sadık keşke bende onların arasında olsam diye hayıflanır. Onların yanında olsam dertleriyle dertlensem diye düşünür. Bende Türk bayrağı altında yaşasam benim ve bütün vatandaşlarımızın Türk bayrağı altında yaşamak hakkıdır çünkü bizler de öz be öz Türk'üz. Bari ben de buradaki konsolosluğına gideyim. Bana da Türkiye'de Türk bayrağı altında yaşama hakkı elbette verirler diye düşünür. “*Yeni Türkiye'nin fabrikalarında, kömür ve maden ocaklarında, Anadolu topraklarında Türk kardeşlerimle omuz omuza çalışır, bu iki kolla, bu iki elle ben de Türkiye'yi başarıdan başarıya ulaştırmak için küçük bir yardımda bulunurum. Ben onlarlayım, onlardan biriyim. Türk yurdu bir tehlikeyle karşılaştığı zaman, sırtıma Türk üniforması giyerim ve o üniformanın içinde, nihayet, hakiki Sadık Turan olurum ben!.. Sabaha kadar uyumadım. Sabaha kadar Türk konsolosuyla nasıl buluşacağını, neler söyleyeceğimi düşündüm”* (Dağcı 2015: 182). Ben de Türkler için, Türkiye için bundan sonra elimden geleni yaparım. Ülkenin kalkınması ne gerekirse yaparım. Artık başkaların üniformaları altında değil, kendi yurdumun üniformasını giyer ve kendi vatanım için savaşırım; diye düşünür ve konsolosluğına gider. Sonra da olayı şöyle anlatmaya devam eder.

“*Yarım saat sonra Türkiye konsolosluğunun kapısı üstündeki ay yıldızlı armanın altındaydım. Hayatında hiçbir zaman kendimi bu kadar mesut hissetmemiştim. Tepemde o ay gururla bana bakıyor. Benim de dünyada, lüzumlu bir insan olduğumu söylüyordu. Zile bastım. Temiz ve beyaz önlüklü bir kadın, kapıyı açtı”* Ama gel gör ki umduğunu bulamaz Sadık'ın orada sevinci kursağında kalır. Türkçe selamına görevli İtalyanca karşılık vermiştir. Sadık buna aldırılmaz konsolosla görüşmek istediğini söyler.

Biraz bekledikten sonra konsolos gelir nereli olduğunu sorar. “Türk’üm, efendim Kırım Türk’ü...” “Rus tebaasisınız, değil mi?” diye cevap alınca perişan olur. Konsolos şu anda sizi alamayız der ve orada akrabalarınız varsa onlara yazmasını, onlar da konsolosluğa mektup yazarlarsa yardımcı olabileceğini belirtir. Sadık ay yıldızlı bayrağa hüznle bakar. O ay yıldızlı bayrak kendisini bir kez daha ağlatır (Dağcı 2015: 183).

Oysa yazar kendisini hep asli unsur Türk diye tanımlamıştı. Bu Cengiz Dağcı'nın bizzat yaşadığı bir olaydır. İngiltere’de konsolosluğa gitmiş ama maalesef derdine derman bulamamıştır. Ama bundan dolayı Türkiye’ye hiçbir zaman darılmamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Cengiz Dağcı ömrünün sonuna kadar vatanından uzakta yaşamış vatan hasretlisi bir yazardır. Vatan topraklarına olan hasret yazarda milliyetçilik ruhunu daha da alevlendirmiştir. Yazar milliyetçiliğinin gereği kendi milletine yapılan haksızlıklara karşı çıkmıştır. Nasıl ki Ruslar kendi vatanlarında yaşama haklarına sahiplerse, şerefli insanlar olan Kırım Tatarlarının da vatanlarında yaşama hakkına sahip olduğunu yazar her fırsatta dile getirmiştir. Vatanından ayrı düşme ve sürgün yılları yazarın bilincinde kaygılara, üzüntülere belirsizliklerin oluşmasına sebep olmuştur. Vatanından, yurdundan sürülme bir millet için yok oluş demektir. Cengiz Dağcı her ne kadar vatan topraklarından ayrı düşse de kimliğini ve nereye mensup olduğunu unutmamıştır.

Mensup olduğu etnik ve soy kimliğini ayırt edebilme başarısına da ulaşmıştır. Dağınık şekilde yaşayan ve farklı yerlere sürülen milletler bulunduğu baskın kültürle karıştığında o kültür içinde yok olurlar. Cengiz Dağcı ise sürüldükten sonra yıllarca yaşadığı ülkenin kültürünü benimsemeyip kendi kültürünü, topraklarını unutmayarak hatta yeni kimlik inşasında bulunmuştur. “*Korkunç Yıllar*”, “*Yurdunu Kaybeden Adam*”, “*Onlar da İnsandı*” romanları yazara bilincindeki kimlik arayışını çözmeye, aydınlatmaya aracı olmuştur. Cengiz Dağcı bir Tatar olarak doğduğunun fakat asıl soy kimlik olan Türklük kimliğine sahip olduğunun bilincine varmıştır. Cengiz Dağcı'nın bilincindeki kimlik varoluş kimliğidir. Yazar etnik olarak Tatarlığı aynı zamanda soy olarak Türklüğü bu iki unsuru birleştirerek Tatar-Türk kimliğiyle bütünleştirmiştir. Cengiz Dağcı milliyetçiliğini bazen bir çiçeğe gösterdiği sevgiyle yansıtmıştır. Eserlerinin tamamının Türkiye Türkçesiyle yazılması yazarın Türklük kimliğine olan mensupluğunun ve Türkiye’ye olan sevgisinin yeterli kanıtı olarak gösterilebilir. Yazara göre Tatarlık kavramı sosyolojik olarak bir araya gelen kendine ait kültürüyle diğer gruplardan ayrılan etnisite kimliğidir. Cengiz Dağcı'nın romanlarında işgale uğrayıp, sürgüne maruz kalmış ve kimliği eritmeye çalışılmış bir millet olan Kırım Tatar kimliği var olma ve şartlar ne olursa olsun yaşama mücadelesinden vazgeçmemesi için hep vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

ANIK, Mehmet, (2012), *Kimlik ve Çokkültürlülük Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.

- AYDINGÜN, Ayşegül, Aydingün, İsmail, (2004), ***Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü Kimlik ve Kültürel Canlanma***, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- BİLGİN, Nuri, (1994), ***Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu***, İzmir: Ege Yayıncılık.
- DAĞCI, Cengiz, (1998), ***Hatıralarda Cengiz Dağcı***, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DAĞCI Cengiz (2015), ***Korkunç Yıllar***, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DAĞCI, Cengiz, (2015), ***Yurdunu Kaybeden Adam***, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- DAĞCI, Cengiz, (2015), ***Onlar da İnsandı***, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÇEKİÇ, Abdulkadir, (2013), ***Cengiz Dağcı'nın Romalarında Kimlik ve Bellek***, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CASTELLS, Manuel, (2008), ***Enformasyon Çağı Ekonomi, Toplum ve Kimlik***, 2.cilt. İstanbul: Bilgi Üniversitesi yayınları.
- KIRIMLI, Hakan, (2010), ***Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)***, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KOCAKAPLAN, İsa, (2012), ***Kırım'ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı***, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KOCAKAPLAN, İsa, (1998), ***Kırım'dan Londra'ya Cengiz Dağcı***, İstanbul: Damla Yayınevi.
- KULA, M. Naci, (2001), ***Kimlik ve Din***, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- ŞAHİN, İbrahim, (1996), ***Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri***, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.